

Вершини

Автор:

Анатолій Дімаров

Вершини

Анатолій Дімаров

«Вершини» Анатолія Дімарова – автобіографічна повість, в якій автор ділиться своїми враженнями від участі в геологічній експедиції у Памірі***. У творі гармонійно поєднуються захоплюючий пригодницький сюжет і мальовничі пейзажі дикої та прекрасної гірської природи. Найвідомішими творами автора є «Його сім'я», «Ідол», «Шляхами життя», «І будуть люди», «Біль і гнів», «Син капітана», «Вершини», «Прожити й розповісти», «На коні й під конем», «Друга планета». Анатолій Дімаров – український письменник, майстер соціально-психологічної прози, автор кількох захопливих книжок для дітей.

АНАТОЛІЙ ДІМАРОВ

ВЕРШИНИ

Анатолієві Скригітілю – альпіністу, геологу

І знову цей вітер.

Цей, будь він і проклятий, вітер!

Жбурляє пісок, зриває траву. Шарпає люто намета, задуває в кожен щілину. Гуде по вузькій глибокій долині (Долина! Чотири тисячі двісті над рівнем моря!), вие, як реактивний літак. Зігнувшись, вилажу надвір й одразу потрапляю під

вітер. Крижаний, невтомний, нещадний. Пружний, наче вода. Насилу переставляючи ноги, відходжу подалі од табору.

В пекельно чорному небі вороже застигли зірки. Гострі хребти, затискаючи з обох боків долину, грізно нависли над табором. Місячний нереальний пейзаж: мені часом здається, що ми не в долині – в гігантській аеродинамічній трубі, націленій прямісінько в небо. Ще один протяг, ще один натиск – і всі наші намети будуть зірвані, зібгані, зім'яті й пожбурені в космос.

Вчора посеред ночі намет наш не витримав: роздерся навпіл. Вітер оскаженіло ввірвався досередини, видер з пічки трубу, скрутив, пожбурих на Анатолія. Одним подихом видув гаряче вугілля, попелом заліпив обличчя. Осліплий, оглушений, кашляючи й відпльовуючись, я борсався в спальному мішку, шукаючи замок од «змійки», а полотнище оглушливо стріляло над вухом, і зірки сипались у чорно розпанаханий отвір. Все, що було в наметі, враз ожило, злетіло в повітря, закружляло в оскаженілій каруселі.

Поки я товкся із спальним мішком, Анатолій витанцьовував посеред намету, ловлячи обірвані кінці полотнища.

До ранку ми провоювали з вітриськом. Розпанаханий навпіл намет то набухав, відриваючи нас од землі, то враз опадав, навідмаш б'ючи по обличчю. Переповнений відчаєм і злістю, я лаявся, мов останній биндюжник, Анатолій же мовчки тримав свою половину намету і, здається, вхитрявсь навіть дрімати.

Діждавшись світанку, заходились зшивати намет. Вітер, познущавшись уволу, полетів собі геть, холодний світанок стрімко вливався в долину. Довкола валялися наші пожитки – попозбирали ж ми їх потім по табору!

– Розкидало по всьому Паміру, – сказав Анатолій. І, як завжди, додав:– Це що, буває гірше...

Долаючи пружний опір повітря, біжу до намету. Надворі нижче нуля, вода в бачку взялася кригою: вранці до неї доведеться добиватись геологічним молотком. Хоч удень сонце смажить так, що в нас з плечей дим іде.

Потроху починаю звикати до памірських контрастів. Мене вже не дивує хуртовина серед літа, коли спека – не продихнеш, а старанно підметене небо

таке чисте й порожне, що ні за що зачепитися оком. Та ось раптом (тут все починається раптом) з-за найближчого хребта стрімко виринає хмара, і за якусь мить все довкола поринає в тьму. Температура падає нижче нуля, перші порції снігу, підхоплені крижаним вітром, січуть нещадно обличчя. Швидше светр, гуртку, капюшон – і в такий-сякий затишок, якщо не хочеш перетворитися на бурульку. Довкола вже крутить таке, що не видно білого світу – снігова суцільна стіна, біла смерть, яка нещадно дихає у вічі...

Хмара зникає так само раптово, як і з'явилась. Щойно все переміщувалось у дикому хаосі, сніг валив, наче з прірви, і враз – спокій і тиша. Чисте небо і сонце. Таке ясне й гаряче, наче й не завивала щойно хурделиця. А сніг, який біліє довкола... Що сніг! Мине десяток хвилин – і від нього не лишиться й сліду. Ні струмочка, ні краплини вологи: не танучи навіть, сніг випарується в сухому, як у доменній печі, повітрі...

Заповзаю в намет (тут немов ще холодніше, аніж надворі, з пічки давно вже видуло останнє тепло), старанно пристібаю клапан: залишиться найменша щілина – і вітрисько одразу ж ввірветься досередини. Залажу притьмом в постіль, в пуховий спальний мішок (а поверх нього ще й ватяний), пірнаю з головою, щоб вигнати з тіла дрижаки. Поступово зігрівшись, поринаю в сон.

Але це не той сон, спокійний та глибокий, що на рівнині. Над головою весь час стріляє полотнище намету, десь поруч щось металево брязкає, стогне й шкребеться, а всередині, продимаючи щільну тканину, гуляють повіви вітру. І, головне, бракує повітря. Вдихаю щосили, аж груди тріщать, вдихаю, та щоразу хочеться вдихнути ще більше, ну, якщо не вдихнути, то бодай хоч ковтнути – киснева спрага весь час мордує мене, особливо вночі, коли залишаюся наодинці зі своїм нетренованим тілом.

– Адаптація – пояснює Анатолій. – Це що, це дитячі забави! На восьмитисячнику ви й півгодини не витримали б: одразу зіграли б у ящик!

Спасибі за втіху! Мені з головою вистачає й оцих чотирьох тисяч. Чотирьох памірських, що дорівнюють п'ятьом на Кавказі. Де буйна рослинність, а отже, і вдосталь кисню, де немає отакого, будь він і проклятий, вітру.

Збожеволіти можна од нього.

Отак напівсплю-напівдрімаю протягом довгої ночі.

Під ранок вітер мовби трохи вщухає. Можна спокійно заснути, але дихати все важче: відчуваю, як кожна клітина мого немічного тіла волає за киснем. Невже я колись звикну до цього кисневого голоду? Невже настане хвилина, коли я не буду відчувати себе рибиною, яку кинули в згубну для неї стихію?

Зовсім розвидняється. Анатолій солодко спить, загорнувшись, наче в кокон, у спальник. Виглядає тільки облуплений ніс та наїжачена щіточка вусів: в полі Анатолій принципово не голиться, обростаючи щетиною, наче іжак, і все на ньому починає стирчати: стирчить ріденька, яку монгола, борідка, стирчать вуса, стирчить на всі боки смоляна непокірна чуприна. Навіть брови заодно наїжачуються, і під ними заповзятими вогниками миготять чорні жарини очей. Чорні очі, чорне волосся, почорніла, обвітрена шкіра, туго напнута на вилицях, – ласкаве сонце України давно не гостювало на ньому.

Хоч сьогодні й неділя, він вирішив сходити в черговий маршрут, і я вчора пообіцяв раніше встати, щоб затопити пічку й скип'ятити воду в трилітровому закіптюженому чайнику.

Сьома година, час вставати.

Вивільняю одну руку, намацую светр. Уся одіж завбачливо складена поряд, бо вдягатись, якщо не хочеш задубіти, треба в міру того, як виповзаєш із спальника: спершу светр, потім пухову куртку, вовняну шапку на голову. Затим теплі лижні штани, дві пари шкарпеток і туристичні, на грубій гумовій підошві, черевики. Одягаюсь, як на пожежу, щоб втримати в тілі хоч рештки тепла, – і притьмом до пічки.

Тут заздальгідь заготовлені дрова, березова кора. Набиваю повну пічку дровами, підмощую кору, беру з десяток сірників, складаю до купи: протяг такий, що одним не підпалиш. Яскраво спалахують сірчані головки, загорається березова кора, в пічці вже готується, як у пеклі, і коли б оце піднятися вгору та глянуть донизу, то побачив би величезний вогняний язик, що виривається з металеві труби.

Минає десяток хвилин, і в наметі стає жарко. Пічка малиново світиться, од неї котяться розпечені хвилі. Чайник, зігрівшись, починає тихенько наспівувати, як

отой кіт, що примостився на теплій лежанці.

- Порядочок! - Анатолій.

Прокинувшись, він не лежить і секунди. Заведена ще з вечора пружина гіождбурює його з опальника: кілька хвилин і він уже одягнений. Чорна теніска, товстий, домашнього плетіння, светр з верблюжої вовни, який побував на найвищих вершинах Паміру, спортивні штани, а поверх них шорти з міцнющої, як залізо, тканини. Шортів тих, що скоріше нагадують труси, в Анатолія не менше десятка. Перший раз, побачивши Анатолія в оцьому одязі навиворіт: штани - під низом, а зверху - шорти, я не міг утриматись од сміху, та згодом, коли мої власні штани «згоріли» протягом дня на гострому камінні, я вже з заздністю поглядав на оту деталь туалету.

Найдовше він вовтузиться із взуттям.

Трекони, важкенні альпіністські черевики, мало того, що пошиті з волячої шкіри, ще й підбиті металевими шипами. Щовечора, готуючись до чергового походу, мудрує коло них Анатолій: забиває нові шипи замість загублених, замінює стерті. Бо ніде так не зношується взуття, як в оцих оголених горах. Суцільне каміння, кілометрові поля гострого щебеню, що сунеться погрозливо донизу, досить тільки ступити на нього, - стрибай, не лови гав! - карколомні підйоми і спуски, де недовго і в'язи звернути, - все це чекає на Анатолія. Та в нього є ще одна причина так роздивлятися кожен черевик, перш ніж взути.

- Порядочок! - повторює і йде вмиватись.

Умивається лише крижаною водою: щоб не балувати лице. Аж сюди чутно, як він одпирху-ється. Залазить назад, енергійно витираючи обличчя.

Чайник тим часом видзвонює кришкою, парує, як мініатюрний вулкан. Я не поспішаю заварювати чай: чекаю, поки те зробить Анатолій. Після того, як я одного разу заварив, мені дано відставку:

- Це чай? Це, пробачте, напій для немовлят, а не чай!

І вилив заварку на землю.

Залив знову чайник, закип'ятив, усипав півпачки. Діждавсь, поки настоявся, налив повен кухоль чорнющої, як смола, рідини, всипав, не жаліючи, цукру:

– Оце чайок!

Присьорбував, і чорні очі його блищали од насолоди.

Щовечора, частенько й до півночі, ми з Анатолієм балуємось памірським чайком: обов'язково півпачки заварки на чайник. Випиваємо одну трилітрову посудину, ставимо другу, а буває, що й третю. Обезводнений протягом дня організм спрагло вимагає вологи, і хоч живіт уже бубном обдуло, все одно хочеться пити. «Чай не п'еш, то звідки сила?» – пригадую казахське прислів'я, що його раз по раз промовляли геологи в Бекпакдалі, прибалхаській пустелі, на п'ятдесятиградусній спеці, серед солончаків і барханів. Тут, на Памірі, це прислів'я ще більш доречне: нещадне, майже космічне сонце в піднесеній до неба долині, сухий, мов на вугіллі, вітер, і жодної краплини вологи. Тіло навіть не пітніє: волога просто випаровується з нього, і шкіра стає схожа на почорнілий пергамент. З сумом дивлюсь на свої руки, вкриті потрісканою шкаралущею, губи ж рятую від глибоких, до крові, тріщин губною помадою.

«Чай не п'еш, то звідки сила?» Ми п'ємо кухоль за кухлем, зрошуючи пересохлі клітини, раємо по кілька годин, наливаємось по вінця водою, нас просто замучила б думка, що чайник лишивсь недопитий, – і нічого, спимо немовлятами, бо тіла наші вбирають вологу, як пересохла земля, як перегрітий пісок у пустелі. А якщо й підхопишся коли посеред ночі, то частіше за звичкою, аніж за потребою.

Вранці ж п'ємо чай зовсім по-іншому, аніж увечері: по одному лише кухлеві, та й то наспіх – от-от покличуть на сніданок. Заливаємо решту в баклаги: запас рідини на цілісінький день, до самого вечора. В мою влазить рівно сімсот п'ятдесят грамів, в Анатолієву – літр. Заливши водою та закоркувавши, він прожарив її в багатті: баклага стала кругла, як бочоночок.

Мені ж поки що вистачає й цієї: я в далекі походи не ходжу, я адаптуюсь. Ось уже другий тиждень мене не беруть в поле, і я починаю бунтувати.

– Ще рано, – непоступливо відповіда Анатолій. – Вам що, захотілось поїхати вслід за Віталієм?

Віталія я застав уже серйозно хворого. Звичайна простуда, на яку внизу, на рівнині, не звернув би й уваги, тут замалим не звела чоловіка в могилу: на цій висоті легені горять, як папір. Чекаючи на завтра машини, що мала одвезти його в Мургаб, Віталій застигло сидів у наметі і болісно, зі стогоном, дихав. В його потемнілих очах стигло страждання.

Хтось пригадав, що байбаковий жир помага од простуди, особливо при запаленні легенів. Був негайно впольований байбак, витоплений жир – повен кухоль, і Віталій замість ложки чи двох (лікуватись так лікуватись!) видудлив кухоль до дна.

Бідолашний Віталій! Всю ніч повз наш намет лунав кінський тупіт: в туалет і назад. Потім, коли Віталія, сьак-так обчистивши, вивезли, його сусід по намету прав усе підряд і голосно лаявся. Особливо ж лютою лайкою вибухнув він, коли надумався скористатись штормівкою: Віталій лишив своєрідне «вітання» навіть в капюшоні штормівки. Як він це вмудрився зробити, міг би пояснити хіба що забитий байбак...

В наметі стає душно, східна стінка починає яскраво світитись, сонце вже піднялось над хребтом. Одставивши кухоль, Анатолій одгортає клапан намету, й водночас над самісіньким вухом лунає пронизливий зойк. Я підскакую, хоч давно уже мав би звикнути до цього металевого зойку, Анатолій сердито вибігає з намету.

- Мухла! - гука вже надворі.- Скільки нагадують перевісити рейку подалі?

У відповідь рейка голосить ще дужче.

Виходжу й собі. Вся долина висвітлена палаючим сонцем. Ще не прогріте повітря морозно ллється в груди, і там, де тінь од наметів, земля біліє памороззю. Біля нашого намету вкопане щось подібне до шибениці, на цій шибениці давно вже повішена сталева рейка: досить ударить по ній чимось залізним – і вона заголосить, терзаючи душу. Зараз біля неї витанцьовує черговий по кухні – Мухла. Лупить щосили биллом, скликаючи на сніданок, і молоде обличчя його сьє натхненням.

Щоразу повторюється одне й те саме: Анатолій голосно лається, щоб перенесли цю прокляту істоту подалі, в мене з годину дзвенить у голові, та наступного ранку я знову підскакую од несамовитого зойку: всі чергові по кухні чомусь переконані, що мордувати рейку годиться лише над вухом начальства.

Врешті Мухла опуска важке било. Сяє білозубо посмішкою, привітно вигукує:

– Салям, начальник!

До пояса оголене тіло вилите з бронзи: жодної складочки жиру, суцільні сталеві м'язи.

– Що сьогодні робитимеш? – пита Анатолій.

– Футбол!

– А може, підеш зі мною? – Запитання поставлене в жарт, і Мухла добре це розуміє.

– Е-е, начальник, краще футбол! – І копа ногою, показуючи, як він ганятиме м'яч.

В особі Мухли світовий футбол втрача якщо не Пеле, то Блохіна вже напевне. Кожну неділю він ладен ганяти м'яч з ранку до вечора, а в будні, ледь повернувшись з роботи, хапа мерщій м'яч і вибігає на «поле». «Поле» починається за нашим наметом, з огляду на малочисельність футбольної команди, в нім одні лише ворота, позначені двома валунами, довкола ж стирчить стільки каміння, що я кожного разу дивуюсь, як оці футболісти досі не позбулись ніг. Тим більше, що, жаліючи взуття, грають всі, як один, босоніж: страшно дивитись, коли вони б'ють з усієї сили по м'ячу, що застряв між камінням.

Футбол в нашому таборі – видовище для богів. На висоті чотири тисячі двісті метрів, під самісіньким небом, гасають фантастичні постаті. В штормівках і джинсах, у ватяних таджицьких халатах, в шапках і тибетейках, а то й зовсім голомозі, й обов'язково всі босі. Мають поли халатів і правовірні бороди, лопотять брезентові штормівки, лунають гортанні вигуки. Голомозий Мухла ганя здичавілим яком, готовий життям накласти за м'яч, він нічого не бачить, окрім м'яча, і горе тому, хто стане йому на дорозі!

Якось мене умовили стати в воротях: ніхто не хотів бути воротарем (чому, це я зрозумів за кілька хвилин пізніше). Я й став, і стояв, поки м'яч полетів у мій бік.

Валлах!

Осатанілий клубок футболістів накотився на мене, збив з ніг, підім'яв, чийсь лікоть ударив під ребра, чиясь твердюща, мов копито ішака, п'ята садонула мене в поперек. Знавіснівши од болю, я в свою чергу молотив кулаком по чийсь британській балдешці.

«Мала купа» врешті розпалась. Задихаючись, я пробував звестись, і перший, хто подав мені руку, був, звісно ж, Мухла: це йому дісталось од мене.

– Гол! – проголосив він, сяючи рафінадно зубами. – Давай, ставай у ворота!

Та я від цієї честі відмовився: стогнучи, побрів до намету – рахувати синці.

Після цього Анатолій щоразу ехидно цікавився:

– То як, зіграємо в футбол?..

Але годі зі спогадами: час іти снідати.

ідальня в протилежному кінці табору. Вздовж величезного намету вкопано стіл з неструганих дощок, дві довгі лави: на сорок персон. Тут же, поряд з наметом, і кухня: халабуда з фанери, в якій з ранку до пізнього вечора палахкотить величезна плита з вмазаним у неї котлом. В тому котлі з дня у день булька, клекоче, парує одна й та ж страва: суп із бараниною. Тому супові не буде, здається, заміни: і вранці – суп, і в обід – суп, і на вечерю – суп. Це єдина страва, яку сяк-так уміє готувати кухарка, товста дівчина з такими сонними очима, що здається, наче вона позичила їх у корови. Ті очі, мабуть, нічого не бачать: величезний черпак може вилити суп прямо тобі на живіт, якщо ти не встигнеш підставити завчасно тарілку. Вона як заснула в день народження, так і досі не може прокинутись.

Летаргічний стан полишає кухарку лише тоді, коли появляється Женя – молоденький геолог. Рухи її стають різкі та поривчасті, очі одразу ж

прояснюються. В Женину миску наливається стільки супу, що ним вистачило б затопити всю нашу долину. Женя сердиться, але це не заважає кухарці налазити на нього грудьми, засмаженими на любовному вогнищі.

Кухарка ця – прокляття нашого табору. Везли її з Душанбе як найбільшу коштовність: той, хто по півроку живе у полі, знає, що таке гарний, досвідчений кухар. Ця ж мала навіть диплом, і диплом той найбільше спокусив Анатолія. Що він і не може тепер собі простити. Але вже пізно: знайти кухаря в радіусі тисячі кілометрів од табору – річ неможлива. Бачили, як то кажуть, очі, що купували, – і ми мусимо сьорбати отой осточортілий суп з дня у день, з місяця в місяць. Кухарку всі тихо ненавидять, поступово назріває бунт, особливо серед робітників: їжа для них основне, спробуй помахати весь день на висоті п'ять тисяч метрів кайлом або лопатою, а тут – лише суп та недоварена баранина.

– Шайтан! – лається, воюючи з м'ясом, Мухла. – Ти свінья, да? – і жбурля маслаком в кухарку.

– Мухла, припини! – гримає Анатолій.

Та Мухла розійшовся не на жарт: лається по-таджицькому, а потім переходить на російську – тут більший простір його святому обуренню.

– Я кому сказав!

Лайка стає ще добірнішою: Мухла пояснює, куди б він послав кухарку, якби його влада та воля.

– Вийди геть! – вибуха Анатолій.– І можеш збирати свої речі: ти більше тут не працюєш!

В похмурому мовчанні кінчаємо сніданок: навіть чай цього разу не п'ється. Анатолій відставляє недопитий кухоль, вилазить з-за столу. Я йду слідом.

– Навіщо ви так?

Мені жалко Мухлу. Не можу уявити без нього наш табір: без його білозубої посмішки, приятних, довірливо відкритих очей. Пригадую, як розповідав він про

величезну змію, що його ледь не вкусила... «Отруйна, Мухла?» – «Вах, дуже отруйний!.. Забув, як його прізвище». – «Чие прізвище?» – «Гадюка!» – «Гюрза?» – спитав сміючись. «Гюрза, тільки чорний». Він завжди охоче брався всім помагати, і ми частенько цим зловживали. «Мухла!.. Де Мухла?.. Гукніть-но Мухлу!..»

І от його поміж нами не буде...

– Ви ж самі казали, що Мухла найкращий робітник.

Це вже з мого боку нечесно: удар нижче пояса. Обличчя Анатолія враз кам'яніє. Він швидко лаштує рюкзак і виходить з намету, в мій бік навіть не глянувши.

Я, похмурий не менше (чорт мене смикнув за язик!), теж починаю лаштувати маленький рюкзак: баклага з чаєм, кусень хліба, десяток грудочок рафінаду – полудень і обід. Штормівка і светр, без яких не обходиться жоден похід: мій шлях пролягає вниз по долині, за чотири кілометри звідси, до гранатової гори. Маю завдання од Анатолія: назбирати пробний мішечок гранатів.

– Спробуємо дати на огранку. Жіноча прикраса – перший сорт!

В Анатолія все, що розвідано в урочищі Зор-Бурулюк, не нижче першого сорту. Він не має жодного сумніву, що всі гори довкола нашпиговані коштовним камінням, досить тільки копнути як слід. Зор-Бурулюк для нього лунає, як музика, як найчарівніша пісня.

– Ми ще себе покажемо! – часто говорить він, закохано дивлячись на голі хребти.

І мені часом здається, що він бачить їх наскрізь. Бо чим ще можна пояснити те, як він знайшов жилу, в якій залягають золотисті топази?

Коли він дістав з металевого короба золотистий топаз, мені спершу здалося, що я марю. Досі я бачив топази прозорі, як джерельна вода. Топази блакитні, мов весняне чисте небо. Топази благородного коричневого кольору. Огранені, вони сонячно сяють і водночас холодні, як лід. Не нагріваються навіть в найспекотніші дні.

Але золотистого кольору! Золото найвищої проби і водночас прозоре, як найчистіший кришталь. Це було щось нереальне, щось на грані фантастики.

– Уявляєте, як вони засяяли в своєму гнізді? Ми ледь не посліпли!

Можна було й справді осліпнути. Тут від одного очі починають боліти.

Так от. На тому місці, де залягали топази, товкся не один десяток геологів. Аси, зубри геологічного пошуку. І нічого ніколи не знаходили. Поки один з шоферів випадково підняв золотистий уламок.

Можна уявити, який ажіотаж здійнявся в загоні: топаз нечуваного золотого кольору! Кандидат наук (пожалівши, не будемо називати його прізвище), що саме перебував у загоні, порекомендував бити канави в сланцях, що залягали значно вище, майже на середині гори. Анатолій став заперечувати: був переконаний, що в сланцях немає.

– Ти що? – сказав йому Абос, підривник, – Він кандидат, а ти хто?

Заклавши вибухівку, рвонули. Розчистили – порожньо.

– Треба шукати ще вище, – сказав кандидат. – Топаз явно скотився з гори. – Сказав та й поїхав додому: кінчалося відрядження.

Анатолій же облазив ту гору зверху до низу, обнюхав кожен сантиметр. І наткнувся на гранітну жилу, пронизану пігматитами, що залягали внизу. Ходив по висипці, підбирав чорні, як антрацит, маріони, польові шпати, і йому все здавалось, що топази ворухнуться вглибині під ногами. Умовив начальство під особисту відповідальність закласти хрестоподібну канаву, щоб не промахнутись, сам допомагав Абосові закладати вибухівку. І з першого ж вибуху, після того як вигорнули потрощену породу, відкрилась порожнина, або «погріб» – блакитна мрія кожного шукача коштовного каменю. Тремтячими руками діставав Анатолій кристал за кристалом золотисті топази.

В кандидата наук щелепа одвисла, коли Анатолій, вже в Душанбе, показавши кристал, розповів, де він його взяв...

– Але ж могло нічого й не бути?

– Могло... Тільки ось він – кристалик! – Золоті спалахи відбиваються в очах Анатолія. – Жіноча прикраса найвищого гатунку!..

Отож і я йду за майбутніми жіночими прикрасами.

Палить по-літньому сонце, тонко висвистує вітер. Він зараз зовсім не злий, навіть міг би бути приємним, коли б не кидав в обличчя пісок. Забираю з дороги вище, де росте ріденька травиця. Йду, спрагло вбираючи в легені напрочуд чисте повітря, не задихаючись майже. І це вже неаб'яке досягнення, я таки адаптуюсь: два тижні тому я повз би тут рачки. Можна було б жити, коли б не ночі... Але годі про це, де ще та ніч: попереду цілісінький день...

Здригаюсь од розбійницького посвисту.

Чортів байбак, таки підстеріг!

Досі не можу звикнути до цього раптового свисту. Перший раз, коли отак свиснуло, я довго крутився на місці, намагаючись розгледіти памірського солов'я-розбійника, який отаким чином вирішив зі мною розправитись. Але довкола не було жодної живої душі, тільки якісь темненькі стовпці стирчали за сто метрів попереду. Ступив уперед, і знову вуха заклало від розбійницького посвисту. А стовпці враз пощезали. Щойно ж були – і жоднісінького! Лишилися тільки горбки з акуратними отворами, що вели в підземелля.

Так я познайомився з памірськими байбаками. Тваринами до біса спостережливими і до того ж страшенно цікавими. їх стосувалося все, що діялось в радіусі двохсот метрів довкола.

Якось я скрадався до зайця. Заець сидів як намальований, поринувши у якусь свою заячу думу, тому й не помітив мисливця, що орав розпечену твердь, волочачи за собою важкенну рушницю. Всі колючки, які тільки траплялися на шляху, впивалися в тіло, всі камінці та уламки, і я мав убити зайчиська хоча б за всі оті муки, на які він мене прирік. Заець сидів, не підозрюючи навіть про свій неминучий кінець, а обіч, метрів за тридцять, завмер здоровенний байбак. Він аж голову витягнув, щоб нічого не прогавити. І коли я нарешті доповз і прицілився, він захоплено свиснув.

Заець щез, наче привид, – мушка моєї рушниці заколихалася на фоні чистого неба. Розлючений, я розвернув рушницю на байбака: ще один посвист, тепер уже глузливий, і бісове створіння блискавично пірнуло під землю.

А взагалі це дуже милі й приємні істоти, які так скрашують нашу порожню долину. Сидячи на двох задніх біля своїх нір, вони нагадують професорів, переобтяжених знаннями і неабияким відчуттям власної гідності. Або філософів, що намагаються розгадати таємницю буття всього суцього.

Та ось тривожний посвист – і відбувається миттєва метаморфоза: це вже тілісті київські дамочки, які в години пік штурмують двері метро.

Байбаків можна було б назвати ще й помічниками геологів: біля кожної нори – гора свіжого ґрунту. Підходь і вивчай, які породи залягають на глибині доброго десятка метрів.

Так посеред нашої долини був виявлений амазоніт чудесного бірюзового кольору. Я саме проходжу мимо блакитної гори, видобутої вже робітниками нашої партії.

Тож на місці Міністерства геології я б обов'язково зарахував цих працюючих істот до штату геологів з відповідними ставками і постачанням. Адже скільки їм доводиться попотрудитись, запасаючись жиром на сувору памірську зиму!

Вже рукою подати до гранатової гори. Облита малиновим вогнем, вона виростає на очах. Тисячоліття руйнувалась порода, і з неї вилущувалось мільйони кристалів, вогняною рікою стікаючи донизу. Гранатів стільки, що ними можна було б обвішати всіх жінок світу: вся височезна гора донизу начинена малиновими кристалами.

Скидаю рюкзак, припасовую під навислу брилу, в затінок. В разі чого тут можна сховатись і самому. Беру пробний мішок, починаю збирати кристали. Вибираю крупніші, бо дріб'язок для огранки не придатний.

Нагріті на сонці, кристали струменять приємним теплом. Підношу особливо крупні та бездоганні до ока, і гарячий малиновий колір переливається в мене. Кристал здається бездонним, в ньому щось магічне, щось від таємничих

підземних глибин – жива часточка магми, яка мільйони років тому залила весь оцей простір. Збираю й збираю, забувши про все на світі, – час зупинився, все віддалилося, зникло, лишилися тільки гранати, безліч гранатів, мільйони, мільярди гранатів, розсипаних по сріблястій породі. (Не витримав, лизнув її язиком – півгодини плювався: було таке враження, наче набрав повен рот негашеного вапна).

Втомившись нахилитися раз по раз, стаю на коліна. А згодом, натрапивши на особливо багатий розсип, лягаю на живіт. Отак, лежачи на животі, й викльовую кристал по кристалу.

Починає припікати по-справжньому. В очах розпливається і миготить. Стуляю запалені повіки: сліпучі малинові кола напливають із темряви. Треба відпочити, а то недовго й осліпнути.

Котра зараз година?

Пів на дванадцятую. Збираю всього годину, а здається, що минуло бозна й скільки часу. Беру мішок, заповзаю під брилу, в тінь. Лягаю на спину, підмостивши під голову рюкзак.

Хороше! Розпарене тіло спрагло вбира прохолоду, очі відпочивають в бездонному небі. Воно не блакитне зараз, а сине, і поодинокі білі хмарини легким пухом зависають на обрії.

Дванадцята година. Завмираю, чекаючи вибухів, та одразу ж пригадую, що вибухів не буде: сьогодні ж неділя. Абос сидить, мабуть, над десятим кухлем чаю й поважно розмовляє з муллою. Всі наші таджики, в тім числі й Абос, з одного кишлаку, розташованого високо в горах, і мулла прийшов разом з ними в загін: чи то оберігати свою паству од мирських спокус, чи то й муллі потрібні гроші, бо працює як проклятий. І щоразу, як тільки починається футбол, приходиться до нашого намету. Статечно вітається, тиснучи нам по черзі руки, а ми з Анатолієм шанобливо поступаємось місцем: як-не-як – духовна особа. Мулла поважно сідає, розпуска посріблену бороду поверх ватяного халата, починає перебирати чорні ебонітові чотки. І чим напруженішою стає гра, тим швидше перебираються чотки. А очі загораються зовсім уже не божественними вогнями.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://tn.knigapoisk.com/d-marov_anatol-y/vershini

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)